

bor és a bőségesen idézett szovjet művészetkritikusok népiséget és realizmust éltető, a „modernizmust” kárhóztató, a témát és a mondánivalót a festői érték elé helyező szemléletével. Ez az engedmény azonban nemcsak kivételes, hanem alighanem az utolsó is. Széchenyi Ágnes szavával élve, „*egy kis koncepciós perrel*” 1953-ban elmozdítják folyóirata, a *Szabad Művészet* éléről, azután a *Kisdobost* szerkeszti azzal a Zelk Zoltánnal, akivel (levelek tanúsítják a kötetben) az orosz fronton is többször találkozott 1942-ben; ő örvezető volt, Zelk munkaszolgálatos. 1946-ban Szegi írt a *Válaszban* a Voronyezst megjárt Örkény István *LÁGEREK NÉPE* című kötetéről.

Széchenyi Ágnes – lelkiismeretesen felsorolt, munkatársként megbecsült tanítványaiival – olyan hiányt pótló kötetet készített, és harcolta ki megjelenését, amelyet ezentúl nem szabad és nem lehet figyelmen kívül hagyni, ha a XX. századi magyar irodalom- és művészet-történet irányzatairól és nagy alakjairól esik szó. Bevezető tanulmánya filológiai fölfedésekben bővelkedő, az egyéni pályaképet tag művelődéstörténeti panorámában bemutató esszé. Az újrafölfedezés és a türelmes feldolgozó munka révén értékes mű keletkezett, tartós szellemi érték. Nem ünneprontásként, inkább ceterum censeo gyanánt kell szóvá tenni, hogy névmutatóra ezáltal nagyon nagy szükség lett volna, fölbecsülhetetlen mértékben növelné a kötetnek nem szellemi (az így is megvan), hanem a „használati” értékét.

Tanulások tételes levonása helyett végezetül saját szavaival kísérjük meg összegezni, egy képbe sűríteni Szegi Pál habitusát, törekvését és minőségét; szellemi eszményét. Az idézet a *SZENT ÁGOSTON* című tanulmányból származik: „*azok közül való, akik számára élmény volt minden probléma, nem hívős okoskodás. Az érzések áradása kísérte gondolatait, minden szó, minden gondolat tüzesen szakadt fel belőle, mint az indulat. A gondolatok születésének rejtett titkait kutatja, [...] önmagával örök perben állt, saját lelke ismeretlen zugait kutatta*”. „*S amilyen lázas nyugtalansággal vetette magát az Igazság kutatására, ugyanolyan vehemenciával önti el egész lényét a Megismerés.*”

Csűrös Miklós

FÉL EDIT: RÉGI FALUSI TÁRSADALMAK

*Szerkesztette és bevezette Hofer Tamás
Kalligram, Pozsony, 2000. 408 oldal, 3200 Ft*

Fél Edit (1910–1988) legjelentősebb tanulmányait gyűjtötte össze egy kötetbe Hofer Tamás, aki évtizedeken át állandó munkatársa volt, sok közösen írt tanulmány és könyv szerzőtársa. Talán nem egészen véletlen, hogy a kötetet a pozsonyi Kalligram Kiadó jelentette meg, mert Fél Edit családja (ügyvéd édesapja) a Csallóközből származott, így azt szülőföldjének tekintette, ott is sokat gyűjtött, meg más felvidéki helységekből is (például Martoson).

Már igen fiatalon kezdett publikálni, 1934-től rendszeresen, vagyis azonnal az egyetemi tanulmányok befejezése után. Először a népviselet kutatása érdekelte, és meg kell mondanom, hogy mint etnoszemiótikust meglepett azoknak a korai – a harmincas évek közepén – íródott tanulmányoknak és adatközléseknek a szemiotikai szemlélete, világos lényeglátása, elméleti fesszege.

A negyvenes évek közepétől fokozatosan fordult Fél Edit érdeklődése a népi társadalom, pontosabban a paraszti társadalom vizsgálata felé. Majd az ötvenes évek közepétől célul tűzte ki, hogy megörökítse egy hevesi falu, Átány akkor még élő „valódi” paraszti társadalmát, a téjesítés előtti falusi lét minden napjait. Ennek a kutatómunkának, az évekig tartó gyűjtésnek – amelyben Hofer Tamás is részt vett – az eredménye több németül és egy angol nyelven megjelent monográfia, a *Proper Peasants*. Mindezt azért jeleztem, mert tudni kell, hogy Fél Edit – és Hofer Tamás – munkásságát külföldön jobban ismerik, mint itthon – mint ahogy ez a válogatás az első olyan kötet, amelyben társadalomnéprajzi tanulmányai megjelentek, noha régóta kötelező olvasmányok az egyetemeken, a hazai néprajztudomány klasszikus írásai.

A kötet főbb témakörei a következők: még a negyvenes években íródtak a nagycsaládi szervezetről (akkor még működtek) szóló elemzése és a hozzá kapcsolódó szokásokról, szokásjogról, a gazdasági munka szervezéséről. AZ ÉLETÚT FORDULÓPONTJAI című fejezetben a la-

kodalom és halál körüli szokások pontos bemutatását láthatja és az egyes mozzanatok társadalmi jelentését értheti meg az olvasó. A következő fejezet tanulmányaiban a helyi társadalmak (a felvidéki Martos, Tiszaigar, Átány) emberi kapcsolathálóinak feltérképezését végzte el Fél Edit Hofer Tamással együtt. A negyedik fejezetben a paraszti életforma változásáról szóló tanulmányok találhatóak igen tanulságos következtetésekkel, ugyanez vonatkozik a kötetet lezáró, összegző jellegű írásokra is, melyek közül talán a legérdekesebb egy Párizsban tartott előadása a saját kultúráját kutató etnológus dilemmáiról, amelyben a bennszülött és kutató kettősségét/egységét kell feloldani!

Az utolsó fejezet előtt 124 válogatott szép, néprajzi szempontból informatív, a tanulmá-

nyokat vizuálisan kiegészítő fotó található, többnyire Fél Edit fényképei, amelyek a Néprajzi Múzeum gyűjteményében vannak. Fél és Hofer munkásságának egyik jellemzője a vizualitás becületének helyreállítása, magyarul: sok képpel illusztrálták tanulmányaikat – különösen vonatkozik ez természetszerűleg a magyar népművészetről szóló munkáikra.

Fél Edit munkássága példaerejű, elemzései pedig modellértékűek, mert rámutatnak egy hajdan volt társadalom, a falusi parasztság hagyományokat őrző világának, „életvilágának” a teljességére, emberi-közösségi vonásaira.

Igen, az a világ, amit Fél (és Hofer) megörökített (Átányban), már nincs többé. Nélkülük, az ő terepmunkájuk nélkül szegényebb lenne a magyar néprajzi kutatás.

Hoppál Mihály

A folyóirat a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
a Nemzeti Kulturális Alapprogram
és a Soros Alapítvány
támogatásával jelenik meg

